



4.12.2024
ג' כסלו תשפ"ה

לכבוד
חברי ועדת החוקה, חוק ומשפט

הנדון: הצעת חוק שיפוט בתי דין דתיים (בוררות), התשפ"ג–2023, (פ/1178, פ/1579/25) –

הרחבת סמכות בתי הדין הדתיים לבוררות

אנו פונות אליכם בשם הארגונים החתומים מטה, כמי שמייצגות נשים בבתי הדין הרבניים מכל הקהילות והציבורים בישראל ו/או כמי שפעילות למען מסורבות גט.

נבקש להביא בפניכם את התנגדותנו העזה להרחבת סמכות בתי הדין הרבניים לבוררות ולפרוש בפניכם את המשמעות מרחיקת לכת וחסרת תקדים מבחינה משפטית וחברתית למהלך זה.

הרחבת סמכות לבוררות, גם כאשר היא מבוססת על הסכמת הצדדים, מייצרת בפועל תחת כנפיה של מדינה אחת, שתי מערכות משפט, המבוססות על גוף דינים שונה, ומושגות על תפיסות צדק שונות: מערכת משפט אחת שאת חוקיה מעצבת כנסת ישראל, ומערכת משפט אחרת, הלכתית, אשר גוף הדינים עליה היא מבוססת כלל איננו כתוב (unwritten law), ושחלק נכבד מהדינים המכונים בה אינם מחויבים למערכת המשפט האזרחית - לחוקים אותם מחוקקת הכנסת, או להלכות הנקבעות בערכאות האזרחיות. מעבר לכך, זוהי מערכת משפט המדירה כיום נשים משורותיה בריש גלי (שהרי אין נשים דיינות) וסדרי הדין בה שונים באופן מהותי מסדרי הדין הנוהגים בערכאה האזרחית (לרבות בעניין כשירותן העקרונית של נשים או של לא יהודים לעדות). יוזמת חקיקה כזו אם תקודם תוביל לאובדן האחידות המשפטית הקיימת בישראל, לאובדן "הקוהרנטיות הנורמטיבית"¹ של שיטת המשפט הישראלית, למצב בו יהיו בישראל דיני עבודה דתיים ודיני עבודה אזרחיים, דין מסחרי דתי ודין מסחרי אזרחי, חוקי הגנת הדייר האזרחי וחוקי הגנת הדייר הדתי וכך הלאה.

עד פסיקת בג"ץ ב' 1000/92 בבלי נ' בית הדין הרבני הגדול, פ"ד מוח(2) 221.
² בג"ץ 8638/03 סימה אמיר נ' בית הדין הרבני הגדול בירושלים, פ"ד סא (1) 259 (2006).
³ רון שי קליינמן "הכל כמנהג המדינה?" הלכה והשקפה בפסיקת הדיינים בבתי הדין בישראל בסכסוכי עבודה" מחקרי משפט לב 141 (2019).

¹ בג"ץ 1000/92 בבלי נ' בית הדין הרבני הגדול, פ"ד מוח(2) 221.

² בג"ץ 8638/03 סימה אמיר נ' בית הדין הרבני הגדול בירושלים, פ"ד סא (1) 259 (2006).

³ רון שי קליינמן "הכל כמנהג המדינה?" הלכה והשקפה בפסיקת הדיינים בבתי הדין בישראל בסכסוכי עבודה" מחקרי משפט לב 141 (2019).

לרבות הזמנות לדין, יהיו מי שיחשבו שהם מחויבים להסכים לבוררות כזו או כי מצופה מהם להסכים. האדם החילוני הממוצע גם יתקשה להבין את ההשלכות של ההסכמה לבוררות בפני בית דין דתי בעניין אזרחי שכן איננו מכיר את הלכות הדין הדתי.

התומכים במהלך הרחבת הסמכויות מנופפים בכך שרק בהסכמת הצדדים סכסוך אזרחי ידון בערכאה דתית. **הבעיה היא כי הסכמה מלאה ואמיתית יכולה להתקיים רק בין שני נוחות שקולים ומאוזנים.** עולה החשש כי במקרים רבים תיכפה על צדדים חלשים הסכמה להתדיינות, ובפרט על נשים. כך למשל במצבים בהם קיימים יחסי מרות בין הצדדים (עובד ומעביד, למשל) או צדדים שקיים ביניהם פער מיקוח גדול ופער במשאבים העומדים לרשותם (לקוח "קטן" מול חברה מסחרית גדולה, למשל) או מצבים של לחץ קהילתי לעשות שימוש בערכאות דתיות. ואולי הקשה ביותר היא "הסכמה" של אשה המצויה בהליכי גירושין או אחריהם, להתדיין בנושא חלוקת הרכוש, שגם אותה יבקשו לכלול במסגרת הרחבת סמכות בתי הדין הרבניים. "הסכמה" כזו היא לעולם "הסכמה" מאולצת וכפויה עליה, כתנאי למתן הגט על-ידי הבעל או כתנאי להסכמה כלשהי הקשורה בילדים. נוכח המציאות המשפטית שבה מופעל לחץ על נשים להיעתר לתנאים שונים המציבים בפניהן בעלים בתמורה למתן הגט על-ידם, ניתן לומר באופן ודאי כי הרחבת סמכות בתי הדין תוסיף כאן נשק רב עוצמה בידי בעלים, אשר ימצאו עצמם נתמכים בבתי-הדין הרבניים שמצידם יראו את הדרישה להתדיין בפניהם לפי דין תורה כתנאי סביר ואף מתבקש לשם קבלת הגט.⁴ **זהו פתח לפגיעה חמורה בזכויות נשים מתגרשות, אולי החמורה ביותר שידעה מערכת המשפט בישראל מזה שנים.**

יש לזכור כי דין תורה כפי שהוא מיושם כיום בבתי-הדין הרבניים הממלכתיים הוא דין מפלה ובעייתי לנשים ולאחרים. הדין שיחול על התדיינות בבתי הדין כערכאת בוררות הוא דין תורה הנתון כיום לפרשנות שמרנית על פי השקפת עולם של הדיינים המכהנים מכח הממסד. כך לדוגמא, לפי דין תורה נוכרים אינם זוכים למעמד שווה, מוניטין אינו נחשב נכס בר-חלוקה בין בני זוג, ועוד. עולה החשש, שאזרחים יגיעו לבתי הדין מתוך הסכמה מאולצת או אף מתוך שיקולי נוחות (כגון אגרות נמוכות יותר), וימצאו עצמם מבלי דעת במערכת המפלה אותם מלכתחילה. בתי הדין הרבניים עושים כבר היום שימוש שלא כדין בסמכויות השיפוט שניתנו להם, בעניינים הכרוכים לנישואין וגירושין, ופוסקים לפי דין תורה במקומות שהדין מחייבם לשפוט לפי הדין האזרחי כדוגמת ענייני רכוש,⁵ כך שאין כל הצדקה להרחיב את סמכויותיהם ולהעניק להם סמכות לדון בנושאים נוספים.

ולבסוף אין להתעלם מהחשש הכבד שהעומס שייווצר בבתי הדין עקב התיקים החדשים יגרום לעיכובים קשים עבור ציבור המתגרשים אשר מחויב להגיע לבתי הדין לצורך הגירושין, ולעיתים נכפה עליו על ידי בן זוגו גם להתדיין בענייני משמורת והסדרי שהות, הנחשבים בגדר דיני נפשות ולכן מדובר בפגיעה חמורה.

יש לזכור כי בישראל כבר היום קיימים בתי דין רבניים פרטיים המנהלים בורריות על פי דין תורה, המאפשרים לציבור המעוניין בכך פלורליזם משפטי על ידי פניה לבית דין דתי המתאים להשקפת עולמם ההלכתית, וזאת מבלי לכפות על כלל המתדיינים החפצים בדין תורה השקפת עולם אחידה.

אנו קוראות לכם שלא לאשר את הרחבת סמכותם של בתי הדין הדתיים הממלכתיים.

⁴ ר' לדוגמא בתיק (גדול) 8594-68-1 (13.3.08), פורסם בבנו) ובתיק אזורי (ירושלים) 1066559/1 (30.10.16), פורסם בדין והדיין גיליון 45)

⁵ דנג"ץ 8537/18 פלונית נ' בית הדין הרבני הגדול בירושלים (פורסם בבנו, 24.6.2021)

בברכה,

מרכז רקמן לקידום מעמד האשה, אוניברסיטת בר אילן
עתים
מבוי סתום
מרכז צדק לנשים
קולך, פורום נשים דתיות
יד לאישה

לצורך מענה : rackman.center@biu.ac.il